

GERARD'S VOEDSELBOS

1. Wat is een voedselbos?

Een voedselbos kan worden omschreven als een zeer divers, zelfvoorzienend agro-ecosysteem¹ dat is opgebouwd uit acht of negen vegetatielagen van voornamelijk overblijvende, eetbare gewassen. Voedselbossen worden ontworpen volgens de ecologische principes van een natuurlijk bos door slimme integratie van bomen, struiken, kruiden, knol- en wortelgewassen, bodembedekkers, klimplanten en schimmels (o.a. paddenstoelen) met diverse landschapselementen zoals hagen, houtwallen, poelen en vijvers. Zo ontstaat de structuur en biodiversiteit van een natuurlijk bos. Uit een goed ontworpen voedselbos kunnen het hele jaar door eetbare producten worden geoogst zoals groenten, fruit, bladgroen, noten, paddenstoelen en honing. Daarnaast kan een slim ontworpen voedselbos een rijke 'oogst' opleveren aan hoogwaardige natuur, aantrekkelijk landschap en andere nuttige producten zoals medicinale kruiden en hoogwaardig zaai- en plantgoed.

Afb. 1: Diverse oogst uit Voedselbos Ketelbroek in Groesbeek

2. Waarom wenst het MEC een voedselbos?

Ons doel is kennis over te dragen, zodat bewustwording ontstaat om actief bij te willen dragen aan verbetering van het milieu en klimaat. Dat doen we op professionele (schoolse) wijze, maar ook spelenderwijs. We hebben ervoor gekozen dat te doen aan de hand van de voedselkringloop waar de mens deel van uitmaakt. Het aanleggen, beheren van en oogsten in een voedselbos past daar prima in.

Een voedselbos is bij uitstek geschikt voor multifunctioneel gebruik, zoals:

- Productie van voedsel en grondstoffen kan hand in hand gaan met sociale meerwaarde als gezondheid, recreatie en educatie.

¹ Een 'agro-ecosysteem' is een agrarisch ecosysteem zoals een weide, een akker, een boomgaard, een viskweekvijver en een voedselbos

- Bovendien vervullen voedselbossen, net als natuurlijke bosccosystemen, een breed scala aan ecosystemen.

Voedselbossen zijn er daarom in soorten...

- Commerciële agrarische productie van voedsel en non-food grondstoffen;
- Zelfvoorziening voor individuen of groepen;
- Nadruk op ontmoeting, beleving, recreatie en/of educatie;
- Nadruk op behoud en versterking van natuurwaarden en ecosysteemdiensten.

... en maten

- Grootchalig (vanaf vijf hectare): Professionele landbouw, natuurbeheer en landschapontwikkeling;
- Kleinschalig (een halve tot vijf hectare): Tuinderijen, particulieren, proefprojecten, landgoederen etc.

3. Waar komt Gerard's Voedselbos?

Perceel O 151 aan het Windgat maakt onderdeel uit van het totale plangebied 'Zonneweide Bollendonk'. Het betreft een voormalig agrarisch maisperceel van $\pm 1,3$ ha, gelegen tegenover het begin van het Laarzenpad Kelsdonk en in de directe omgeving van de voormalige stortlocatie Bollendonk.

Afb. 2: Perceel O 151 t.o.v. voormalige stort

4. Wat zijn de plannen?

Het **doel** is om tijdens de aanleg en de groei en tijdens het ‘exploiteren’ van Gerard’s voedselbos educatie te geven over o.a. voedselbossen, maar ook over voeding in het algemeen en over de natuur. De omgeving dient dan inspirerend en faciliterend te werken. Gerard’s voedselbos wordt niet commercieel uitgebaat. De winst zit hem in zaken als het verrijken van de natuur, de biodiversiteit, kennisverrijking en sociaal-maatschappelijke profit.

Het gebruik van Gerard’s voedselbos dient 25 jaar en langer gezekerd te zijn. Alleen deze **zekerheid** rechtvaardigt de financiële en fysieke inspanningen die nodig zijn om een voedselbos van deze omvang aan te leggen. Na 5 – 7 jaar functioneert het voedselbosstelsel. Eerder kan er geoogst en les gegeven worden. In aanvang is er veel arbeid te verrichten en naarmate de tijd vordert wordt dit steeds minder, totdat het stelsel zichzelf in stand houdt en de arbeid beperkt wordt tot het oogsten en verwerken van de producten.

De **fysieke plannen** bestaan onder andere uit een **toegangspoort** aan de straatzijde. Enerzijds dient vrije toegang voorkomen te worden, anderzijds moet de toegangspoort de aandacht trekken en markeren ‘dat hierachter iets bijzonders gebeurt.’ Bij de poort staat een informatiebord voor de passerende fiets- en voetganger.

Aan de randen van het perceel (behalve de noordrand) komt een dijkje dat breed genoeg is om er een **natuurlijke afscheiding** op te planten met bijvoorbeeld sleedoorn, prunus, kortweg bosplantsoen en dat ruimte biedt voor een **smal voetpad**. De inheemse beplanting is niet direct bedoeld om van te oogsten. Deze dient als afscheiding om publiek vanaf die kant te weren, maar ook als trekpleister en verblijfplaats voor vogels, insecten en andere dieren die een gunstige bijdrage kunnen leveren aan het bestrijden van ziekten en plagen in Gerard’s voedselbos.

De grote eik, met laaghangende takken, die reeds op het perceel aanwezig is, gaat een centrale rol spelen. Hier verzamelen de vrijwilligers, wordt les gegeven, wordt gegeten en van elkaars gezelschap genoten.

Voor het ophogen van het noordelijke deel en de randen rondom het perceel dient grond uit het zuidelijk deel gebruikt te worden. Deze komt vrij bij de aanleg van een **vijver** die in de buurt van de grote eik wordt aangelegd. De bodem van de vijver dient zo nodig met leem bekleed te worden, zodat regenwater in de vijver blijft staan. Bij overvloedige regenbuien kan het water vanaf het noordelijk deel van het perceel naar de vijver geleid worden.

5. Wat is ervoor nodig?

Voordat er gestart kan worden met het planten van de geschikte bomen, struiken, planten en kruiden dient er een aantal voorbereidingen plaats te vinden. Voorbereidingen die wellicht in een bepaalde volgorde uitgevoerd moeten worden, maar andere voorbereidingen kunnen ook gelijktijdig uitgevoerd worden.

Om het agrarische perceel O151 in gebruik te kunnen nemen als voedselbos/natuur dient er een **bestemmingsplanprocedure** gevolgd te worden. Hier is een termijn van ruim 4 maanden mee gemoeid.

Om het voedselbos te realiseren dient behoorlijk geïnvesteerd te worden. Een indicatie is dat er gerekend moet worden met € 30.000,-/ha. Voor Gerard's Voedselbos moet rekening gehouden worden met € 40.000,-. Dit hoeft niet direct bij aanvang werkzaamheden beschikbaar te zijn. Net als het bos zelf kunnen de **benodigde financiën** meegroeien. De St. Natuur- & MilieuEducatie Etten-Leur zal door middel van acties, subsidies, schenkingen en zelfwerkzaamheden de benodigde financiën bij elkaar 'harken'.

Om de waterhuishouding in dit gebied enigszins te reguleren zijn er voorbereidende **grondwerkzaamheden** nodig. Het perceel loopt naar het zuiden toe af en bij enige regenval ontstaan er al snel plassen. Daarom dient er grond vanuit het zuidelijk deel gebruikt te worden om het noordelijk deel op te hogen. Bij het aanleggen van een poel, een vijver in het zuidelijke deel komt grond vrij voor de noordelijke helft. De randen van een deel van het perceel worden enigszins verhoogd zodat er een dijkje ontstaat. Deze verhoging moet ervoor zorgen dat regenwater bij droge perioden op het perceel vastgehouden kan worden. Bij overvloedige regen worden de buizen door de dijk richting sloot opengezet om dit water af te voeren. Tussen de 'west- en oostdijk' wordt een richel aangelegd op de scheiding van het hoge en lage deel van het perceel. Ook in deze richel worden afsluitbare buizen aangelegd om het regenwater vast te houden of door te geleiden naar het lager gelegen deel en de poel.

Het **Waterschap Brabantse Delta** heeft op grond van hoofdstuk 3 van de Keur vastgesteld, dat het verboden is zonder vergunning iets te doen dat verboden is in dit hoofdstuk. Op grond van artikel 1.4 van de Keur kan het bestuur algemene regels stellen die een vrijstelling van die vergunningplicht inhouden. In deze algemene regels is hiervan gebruik gemaakt.

Vrijstelling wordt verleend van het verbod, bedoeld in artikel 3.1, tweede lid van de Keur voor het aanleggen van een poel in beschermd gebied Keur voor zover: a. de poel een oppervlakte heeft van max. 5.000 m², en; b. de poel niet dieper is dan de GLG (gemiddeld laagste grondwaterstand) en max. 1,20 meter diep, en; c. de poel een taludhelling heeft van: aan de noordzijde minimaal 1:5; overige taludhellingen minimaal 1:3

De poel in Gerard's voedselbos voldoet hieraan en de aanliggende b-watervgangen blijven intact.

Op het plangebied ligt een aanduiding '**Archeologie-2**' (noordelijk deel) en '**Archeologie-4**' (zuidelijk deel). De poel is voor een deel gelegen binnen de aanduiding 'Archeologie-2'. Binnen deze aanduiding is vergunning nodig (artikel 17 bestemmingsplan Buitengebied) als er ingrepen plaatsvinden groter dan 1.000 m² en dieper dan 0,40 meter. Binnen de aanduiding 'Archeologie-4' ligt de ondergrens voor vergunning bij verstoringen op 50.000 m². Op basis van het aspect Archeologie moet aangetoond worden dat bij de werkzaamheden voor de poel geen archeologische waarden verstoord worden. Een daartoe gespecialiseerd bureau krijgt opdracht om voor dit gebied archeologisch deskresearch te doen. Mocht uit dit onderzoek blijken dat aanvullend fieldresearch nodig is. Dan wordt vanuit het kostenooqpunt besloten de poel dusdanig te verplaatsen dat de ingrepen voor het noordelijk deel van de poel onder de 1.000 m² en niet dieper dan 0,40 meter uitgevoerd zullen worden en de rest van de poel komt

te liggen in het deel met de aanduiding ‘Archeologie-4’. In die situatie is er geen archeologisch onderzoek nodig.

6. Beheer

In een voedselbos wordt zoveel mogelijk gestuurd op het creëren en in stand houden van een natuurlijk functionerend ecologisch evenwicht. Er wordt na de aanleg geen gebruik gemaakt van externe grondstoffen of bemesting; het systeem wordt zo ingericht dat het zelf zijn vruchtbaarheid opbouwt. Er worden geen zware machines gebruikt en er wordt zo weinig mogelijk ingegrepen in de ontwikkeling van bodem en vegetatie. Voor ziekte- en plaagbeheer geldt: hoe meer diversiteit en onderlinge verbondenheid er is tussen de soorten in het ecosysteem, hoe weerbaarder het is.

7. Gerard Feskens

Het voedselbos is vernoemd naar Gerardus Adrianus (Gerard) Feskens. Een ondernemer in Etten-Leur die leefde van xx tot xx. Behalve aannemer was hij ook de initiatiefnemer voor de voormalige vuilstort Bollendonk. Toentertijd was het storten van afval de gewoonste zaak van de wereld. Voormalige vuilstorten hebben een eeuwigdurende nazorg nodig en worden door de overheid gemonitord. Deze zorg is overgegaan op de erfgenamen die nieuwe functies hebben toegevoegd aan deze voormalige stort. Zo is de rand rondom de stortlocatie aangeplant en uitgegroeid tot een mooi stukje (5 ha.) natuur. Dit wordt extra gestimuleerd met nieuwe aanplant, het aanleggen van takkenrillen, marterhopen en het plaatsen van vogel- en vleermuiskasten. Bovenop de voormalige stort zijn 30.000 zonnepanelen gelegd om een bijdrage te leveren aan duurzame energie, genoeg voor 2.600 huishoudens.

De erfgenamen van Gerard willen in zijn herinnering een extra impuls aan de natuur geven in de directe omgeving van de voormalige vuilstort. Daarvoor is een agrarisch maisperceel gelegen tegen het talud van de voormalige stort ingericht als verblijf- en foerageerplaats voor dieren en voor marterachtigen in het bijzonder. En op een nabijgelegen kavel aan het begin van het Laarzenpad wordt Gerard's voedselbos aangelegd.

Bronvermelding

Kenniscentrum Groene en Vitale Stad; visiedocument Flevoland
Green Deal factsheet sept. 2020